

Výskyt kůrovce *Orthotomicus proximus* (Coleoptera: Curculionidae: Scolytinae) v Česku

Tomáš Fiala^{1,2} & Jaroslav Holuša³

¹AOPK ČR, RP Správa CHKO Slavkovský les, Hlavní 504, CZ-353 01 Mariánské Lázně;
e-mail: tomas.fiala@aopk.gov.cz

²Mendelova univerzita v Brně, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií, Zemědělská 1665/1,
CZ-613 00 Brno

³Česká zemědělská univerzita, Fakulta lesnická a dřevařská, Kamýcká 129, CZ-168 00 Praha-Suchbát

FIALA T. & HOLUŠA J. 2025: Výskyt kůrovce *Orthotomicus proximus* (Coleoptera: Curculionidae: Scolytinae) v Česku. (The occurrence of the bark beetle *Orthotomicus proximus* (Coleoptera: Curculionidae: Scolytinae) in Czechia). *Západočeské entomologické listy* 16: 107–110, 16-12-2025.

Abstract. All known occurrence records of *Orthotomicus proximus* (Eichhoff, 1868) from Czechia are compiled in the study, based on literature, museum and private collections, and field surveys. The bark beetle recently occurs in seven faunistic squares. Recent records show its presence in lowland areas, mostly below 250 m, with occasional occurrences at higher elevations. The species inhabits mainly lowland pine stands, reflecting the distribution of its primary host. Findings from crown traps confirm its occurrence in tree canopies. Despite its wide distributional range, *O. proximus* appears to be local, rare and likely under-recorded which emphasizes a need for careful identification and continual monitoring.

Key words: faunistics, pine, *Pinus sylvestris*, low altitudes

ÚVOD

V Česku je známo pět druhů rodu *Orthotomicus* Ferrari, 1867 a všechny jsou převážně vázány na různé druhy borovic (*Pinus* spp.) a smrků (*Picea* spp.) (PFEFFER 1995). *Orthotomicus proximus* (Eichhoff, 1868) (Obr. 1) je druhem preferujícím hlavně borovice a jen velmi vzácně obsazuje smrky, modřiny (*Larix* spp.) a jedle (*Abies* spp.) (SAALAS 1917, GÓMEZ DE DIOS et al. 2020). *O. proximus* je rozšířen po celé Evropě, včetně subarktických oblastí a severní Afriky (PULLIAINEN 1973, PFEFFER 1995, KECHAIRI et al. 2024). Vyskytuje se v borových lesích, ale jeho početnost je malá (SAALAS 1923, MOKRZYCKI 1995, LAKATOS 2006) a zároveň klesá v intenzivně obhospodařovaných lesích (PFEFFER 1932). Přesto může druh způsobovat větší škody v lesním hospodářství než daleko hojnější *Orthotomicus laricis* (Fabricius, 1792) (LÖYTTYNIEMI & UUSVAARA 1977). Je to dáno tím, že je přenašečem houby *Ceratocystis ips*, způsobující modráni dřeva (MATHIESEN-KÄÄRIK 1960). Předkládaný příspěvek shrnuje údaje o výskytu tohoto kůrovce v Česku.

MATERIÁL A METODIKA

Faunistické údaje byly získány vlastním sběrem,

excerpcí literatury a z muzejních a soukromých sbírek. Lokality nálezů jsou řazeny vzestupně dle čísel faunistických čtverců, která byla vypočtena pomocí nástroje dostupného na webu Mapování a ochrana motýlů České republiky (LEPIDOPTERA 2025). U literárních údajů je za lokalitou a číslem čtverce uveden rok nálezů.

Použité zkratky: JCM – Jihočeské muzeum, České Budějovice, NPP – národní přírodní památka, SCHKO – Správa CHKO Slavkovský les, Mariánské Lázně, coll. – sbírka, det. – určil, ex. – exemplář/-e, lgt. – sbíral, os. – osobní.

VÝSLEDKY

Bohemia: Lasvice (5253), 1919 (SYROVÁTKA 1922); Otradovice (5754), 2021, 2022 (DOLEŽAL & DAVÍDKOVÁ 2022); Praha (5852), Troja, V.1946, 1 ex., J. Štaif lgt., V. Týr det. et coll.; Radhošť (6062), bez uvedení data (FLEISCHER 1927–1930); Hamr nad Nežárkou (6854), 6.VI.1980, 1 ex., V. Karas lgt. et det., coll. JCM; dtto, 6.VII.1980, 1 ex., V. Karas lgt. et det., coll. JCM; Veselí nad Lužnicí (6854), 4.VI.1977, 1 ex., V. Karas lgt. et det., coll. JCM; dtto, 13.IX.1981, 1 ex., V. Karas lgt. et det., coll. JCM; Hluboká nad Vltavou (6952), 6.VI.1962, 1 ex.,

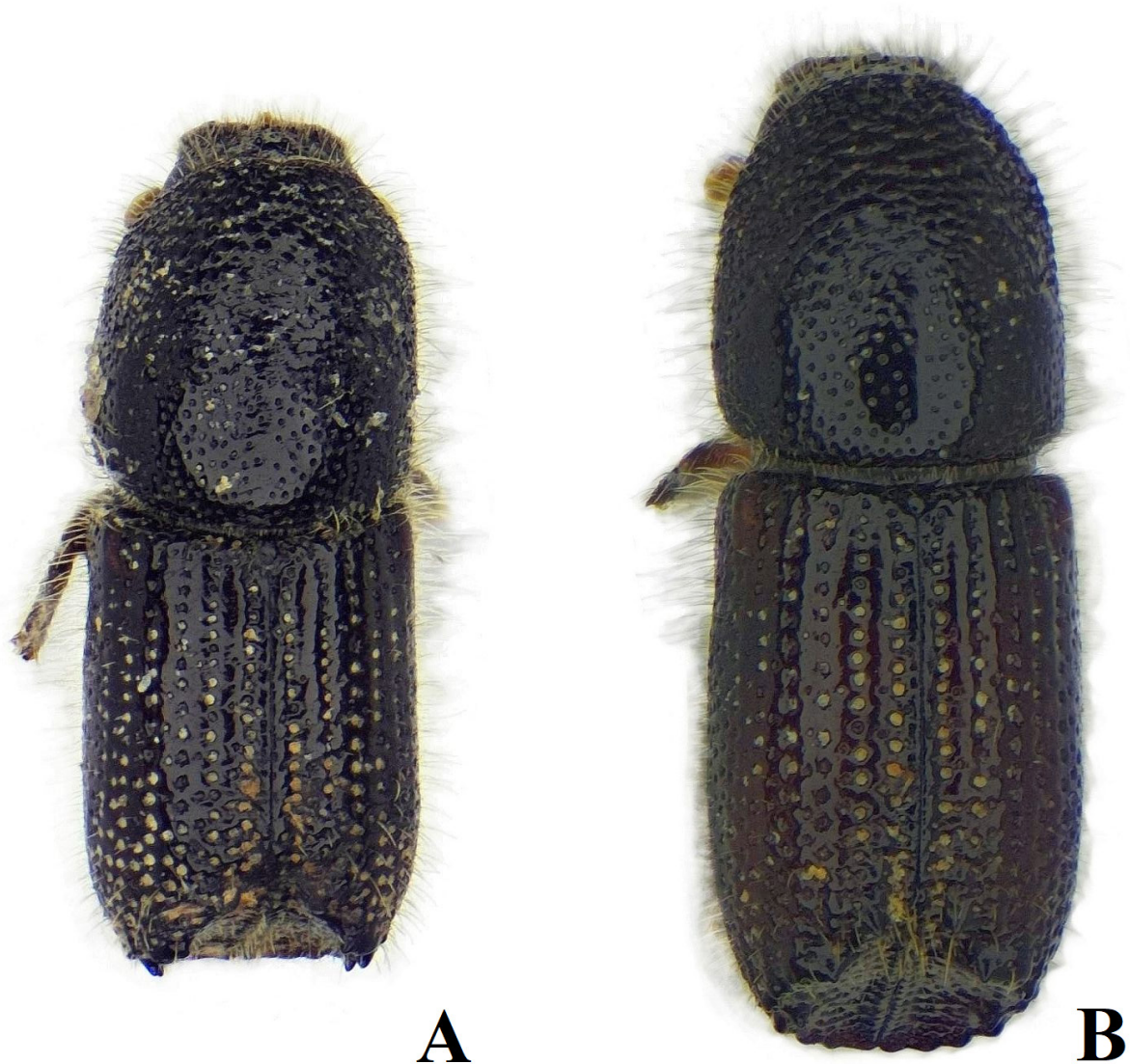
V. Karas lgt. et det., coll. JCM; dtto, 10.V.1980, 1 ex., V. Karas lgt. et det., coll. JCM; Stará Obora (6952), VI.1978 (ZUMR & KARAS 1981); Chlum u Třeboně (7055), 22.V.1976, 1 ex., V. Karas lgt. et det., coll. JCM; Majdalena (7055), 17.VI.1977, 1 ex., V. Karas lgt. et det., coll. JCM; Černá v Pošumaví (7350), Kyselov, 20.VI.2018, 1 ex., J. Majer lgt., D. Čudan det. et coll.

Moravia: „Beskydy“, bez uvedení lokality a data (PFEFFER 1932); Hradec nad Moravicí (6173), bez uvedení data (PFEFFER 1955); Měník (6267), NPP Třesín, 2013 (JENIŠ 2013); Paskov (6275), bez uvedení data (PFEFFER 1932); Boskovice (6565), bez uvedení data (PFEFFER 1932); Brno-Soběšice (6765), 9.X.2006, 4 ex.; dtto, 29.VII.2014, 4 ex., lgt., det. et coll. J. Foit; Šemíkovice (6962), 2022 (DOLEŽAL & DAVIDKOVÁ 2022); Bítov (7060), bez uvedení data (PFEFFER 1955); Bzenec (7069), 25.V.2025, 2 ex., J. Holuša lgt., T. Fiala det., coll. SCHKO; Vracov (7069), 2021 (DOLEŽAL & DAVIDKOVÁ 2022);

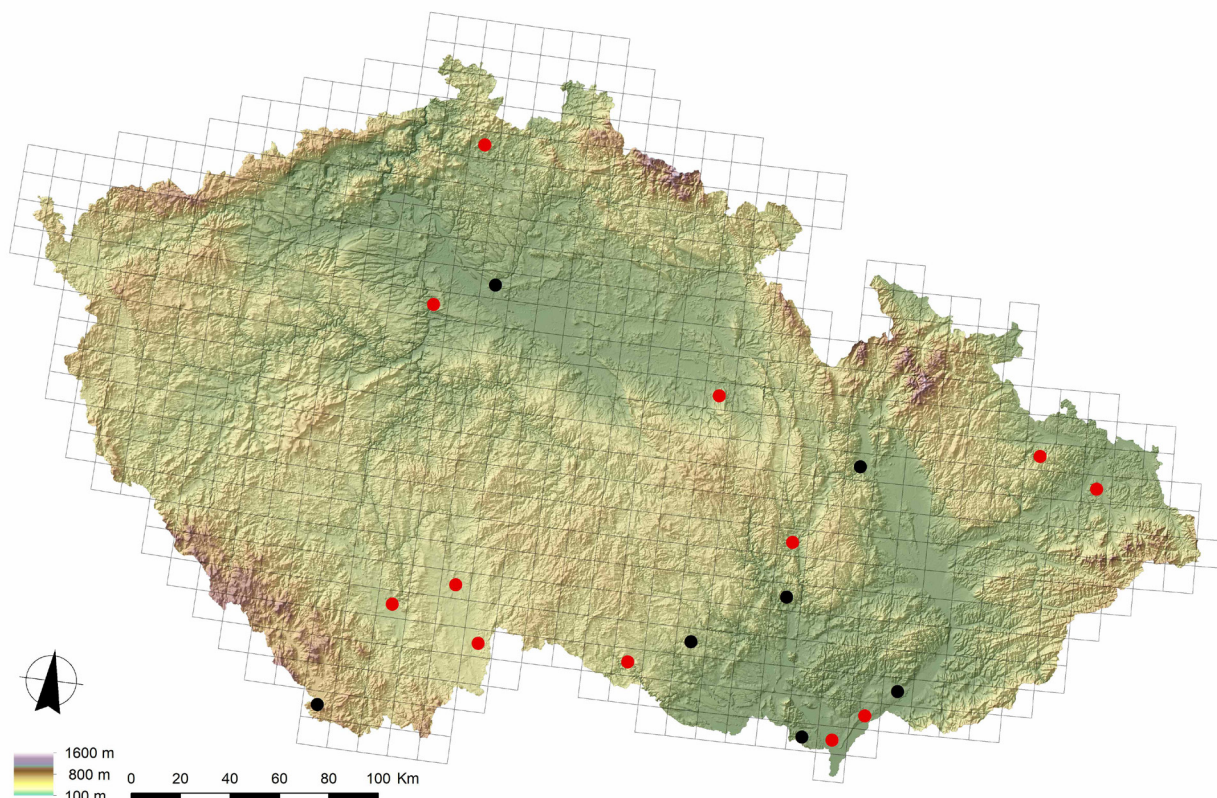
Hodonín (7168), bez uvedení data (PFEFFER 1955); Valtice (7266), bez uvedení data (PFEFFER & KNÍŽEK 1996); dtto, Boří les, 13.IV.2019, 1 ex., lgt., det. et coll. D. Čudan; dtto, Boří les, 21.IV.2019, 1 ex., lgt. et coll. J. Ryšavý, det. D. Čudan; Břeclav (7267), bez uvedení data (PFEFFER & KNÍŽEK 1996).

DISKUZE A ZÁVĚR

Kůrovec *Orthotomicus proximus* byl zjištěn v osmi faunistických čtvrcích v Čechách a v 11 čtvrcích na Moravě, ale recentně se vyskytuje pouze ve dvou čtvrcích v Čechách a pěti čtvrcích na Moravě (Obr. 2). S největší pravděpodobností je tento druh přehlížen a zároveň je determinace druhů rodu *Orthotomicus* obtížná (ČUDAN 2020). Šest recentních lokalit se nachází v nadmořské výšce do 400 m, jedna (Brno-Soběšice) leží nepatrně nad 400 m. Pět lokalit (Otradovice, Vracov, Bzenec, Valtice a NPP Třesín) je situováno do nadmořské výšky niž-

Obr. 1. *Orthotomicus proximus*, lokalita Bzenec, A – samec, B – samice. Foto: Jiří Lahoda.
Fig. 1. *Orthotomicus proximus*, locality Bzenec, A – male, B – female. Photo: Jiří Lahoda.

Obr. 2. Síťová mapa Česka s výskytem kůrovce *Orthotomicus proximus*. Červené body – nálezy do roku 2000 včetně; černé body – nálezy od roku 2001.

Fig. 2. Grid map of Czechia, with the occurrence of the bark beetle *Orthotomicus proximus*. Red dots – findings up to and including the year 2000; black dots – findings since the year 2001.

ší než 250 m. Pouze lokalita Kyselov v Čechách se nachází v nadmořské výšce 740 m. V Rakousku se lokality s výskytem tohoto kůrovce pohybují ve výškách mezi 400 m až 800 m n. m. (WICHMANN 1927). V severní Itálii se nacházejí lokality s výskytem od výšky 900 m a výš (HELLRIGL 2012). I když je *O. proximus* rozšířen také v subarktické oblasti (PULLIAINEN 1973), v Česku vyhledává převážně nížinné polohy. To je zřejmě způsobeno rozšířením hlavní živné dřeviny, borovice lesní (*Pinus sylvestris*). Na lokalitě Bzenec byl kůrovec nalezen na lapácích připravených z borovice lesní v korunové části stromu (Obr. 3). Toto zjištění odpovídá dříve publikovaným nálezům ze stejné oblasti (DOLEŽAL & DAVIDKOVÁ 2022), z Ukrajiny (MESHKOVA et al. 2017) a také historickým údajům (ESCHERICH 1923). Ve sbírce Ostravské univerzity se nacházejí tři jedinci z lokality „Friedland“, tyto kusy nebyly do nálezů zahrnuty, protože lokalitu nelze přesně identifikovat. Lokality se stejným jménem se nacházejí ve třech státech – v Česku, Německu a Polsku.

Orthotomicus proximus je tedy vzácným druhem na území Česka, vyskytující se především v níže položených oblastech s borovými porosty.

Obr. 3. Požerek *Orthotomicus proximus* z lokality Bzenec. Foto: Jaroslav Holuša.

Fig. 3. Gallery of *Orthotomicus proximus* from the locality Bzenec. Photo: Jaroslav Holuša.

PODĚKOVÁNÍ

Poděkování patří Ladislavu Černému (Jihočeské muzeum, České Budějovice), Dušanu Čudanovi (Chlum), Jaroslavu Ryšavému (Písek) a Václavu Týrovi (Žihle) za poskytnutí údajů z jejich soukromých a muzejních sbírek. Dále děkuji Jakubu Nebesáři (Mariánské Lázně) za vytvoření síťové mapy a Jiřímu Lahodovi (Chrastavice) za fotografii jedinců *O. proximus*.

LITERATURA

- ČUDAN D. 2020: *Klíč k určování Scolytinae*. [Identification key for Scolytinae]. Unpublished manuscript, 119 pp. [Deposited in: Tomáš Fiala, Michalovy Hory, soukromá knihovna].
- DOLEŽAL P. & DAVIDKOVÁ M. 2022: *Bionomie hmyzích škůdců borových porostů v podmínkách ČR – neznámé aspekty a praktický význam*. [Bionomics of insect pests of pine stands in the Czech Republic – unknown aspects and practical significance]. Lesy České republiky, s. p., Hradec Králové, 99 pp.
- ESCHERICH K. 1923: *Die Forstinsekten Mitteleuropas*. Verlagsbuchhandlung Paul Parey, Berlin, 663 pp.
- FLEISCHER A. 1927–1930: *Přehled brouků fauny Československé republiky*. [Overview of beetles of the fauna of the Czechoslovak Republic]. Moravské zemské muzeum, Brno, 483 pp.
- GÓMEZ DE DIOS M. A., TRÓCOLI S. & VEGA P. B. 2020: Escolitinos (Coleoptera, Curculionidae: Scolytinae) asociados a Pináceas del Parque Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac (Cataluña, España). *Boletín de la Sociedad Entomológica Aragonesa (S.E.A.)* **67**: 169–195.
- HELLRIGL K. 2012: Forstliche Aspekte und Faunistik der Borkenkäfer Südtirols (Coleoptera, Scolytidae). *Forest Observer* **6**: 139–180.
- JENÍŠ I. 2013: *Inventarizační průzkum /NPP Třesín/. Z oboru: saproxyliční brouci*. [Inventory survey of the Třesín NNM. From specialization: saproxylic beetles]. Unpublished manuscript, 42 pp. [Deposited in: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha].
- KECHAIRI R., TALBI S., MESSAOUI F. & MEGHARBI A. 2024: Impact de l'entomofaune sur la pinède à Pinus halapensis Mill en déperissement à Méchéria (wilaya de Naâma, Algérie). *Physio-Géo* **20**: 21–34.
- LAKATOS F. 2006: Xylophagous and phloeophagous insects in the Hungarian coniferous forest – conflicts of forest protection and conservation. Pp. 114–123. In: CSÓKA G., HIRKA A. & KOLTAY A. (eds): *Biotic damage in forests. Proceedings of the IUFRO (WP 7.03.10) Symposium held in Mátrafüred, Hungary, September 12–16, 2004*. IUFRO, Vienna, 360 pp.
- LEPIDOPTERA 2025: Výpočet kvadrátu pro mapování. [Calculation of the mapping square]. Online: <https://www.lepidoptera.cz/ctverce> (navštíveno 18.6.2025).
- LÖYTTYNIEMI K. & UUSVAARA O. 1977: Insect attack on pine and spruce sawlogs felled during the growing season. *Communicationes Instituti Forestalis Fenniae* **89(6)**: 1–48.
- MATHIESEN-KÄÄRIK A. 1960: Studies on the ecology, taxonomy and physiology of Swedish insect-associated blue stain fungi, especially the genus *Ceratocystis*. *Oikos* **11**: 1–25.
- MESHKOVA V. L., KOCHETOVA A. I., ZINCHENKO O. V. & SKRYLNIK Y. Y. 2017: Biology of multivoltine bark beetles species (Coleoptera: Scolytinae) in the north-eastern steppe of the Ukraine. *The Bulletin of Kharkiv National Agrarian University, Series „Phytopathology and Entomology“* **1–2**: 117–124.
- MOKRZYCKI T. 1995: Effect of pine forest stand age on bark beetle communities (Coleoptera: Scolytidae) in Puszcza Białowieska. *Fragmenta Faunistica* **38**: 411–417.
- PFEFFER A. 1932: *Seznam brouků republiky Československé. 2. Ipidae. Kůrovci*. (Catalogus Coleopterorum Czechosloveniae. 2. Ipidae). Československá společnost entomologická, Praha, 32 pp.
- PFEFFER A. 1955: *Fauna ČSR. Svazek VI. Kůrovci – Scolytoidea (Řád: Brouci – Coleoptera)*. [Fauna of ČSR. Volume 6. Bark beetles – Scolytoidea (Order: Beetles – Coleoptera)]. Československá akademie věd, Praha, 324 pp.
- PFEFFER A. 1995: *Zentral- und westpaläarktische Borken- und Kernkäfer (Coleoptera: Scolytidae, Platypodidae)*. Pro Entomologia, c/o Naturhistorisches Museum, Basel, 310 pp.
- PFEFFER A. & KNÍŽEK M. 1996: Coleoptera: Curculionidea 2. Pp. 601–607. In: ROZKOŠNÝ R. & VAŇHARA J. (eds): *Terrestrial Invertebrates of the Pálava Biosphere Reserve of UNESCO III*. Folia Facultatis Scientiarum Naturalium Universitatis Masarykianae Brunensis, Biologia 94, Masaryk University, Brno, 630 pp.
- PULLIAINEN E. 1973: Infestation of timber by beetles on a subarctic fell in northeastern Lapland in 1972. *Annales Zoologici Fennici* **10**: 365–371.
- SAALAS U. 1917: *Die Fichtenkäfer Finnlands. Teil 1*. Annales Academiae Scientiarum Fennicae, Helsinki, 547 pp.
- SAALAS U. 1923: *Die Fichtenkäfer Finnlands. Teil 2*. Annales Academiae Scientiarum Fennicae, Helsinki, 746 pp.
- SYROVÁTKA K. 1922: Kůrovci okolí Zákup. [Bark beetles around Zákupy]. *Lesnická práce* **1**: 196–204.
- WICHMANN H.E. 1927: Ueber die geographische Verbreitung der Ipiden (Col.) II. Die Ipidenfauna Niederösterreichs und des nördlichen Burgenlandes. *Koleopterologische Rundschau* **13**: 42–80.
- ZUMR V. & KARAS V. 1981: Faunistický příspěvek k poznání brouků (Coleoptera) v lesích u Hluboké nad Vltavou v jižních Čechách. (Faunistischer Beitrag zur Kenntnis der Käfer (Coleoptera) in Wäldern bei Hluboká nad Vltavou in Südböhmen). *Sborník Jihočeského muzea v Českých Budějovicích, Přírodní vědy* **21**: 13–20.

Obdrženo do redakce: 25.10.2025

Přijato po recenzích: 26.11.2025